

*Zegel van de kooplieden van Harderwijk uit 1263.
Randschrift: "sigillum burgensium de herderuvich"*

kwartaalblad van
HERDEREWICH
de oudheidkundige vereniging
van Harderwijk en Hierden

In dit nummer:

Van de voorzitter	pag. 2
Ingezonden stuk	pag. 3
Een verdachte brand in Hierden	pag. 4
Harderwiekers en/of Hierders (7, Genealogie)	pag. 8
Opruiming (koopjes!)	pag. 12
Bibliotheek verhuisd	pag. 13
Van alles wat ver- eeuw -igd	pag. 14
Wat al mooi is - versus - het zou beter kunnen	pag. 20
Nederzettingsgeschiedenis van de Veluwe	pag. 21
Oproep	pag. 22
Verslag Jaarvergadering	pag. 26
Samenstelling bestuur en werkgroepen	pag. 28

Van de voorzitter:

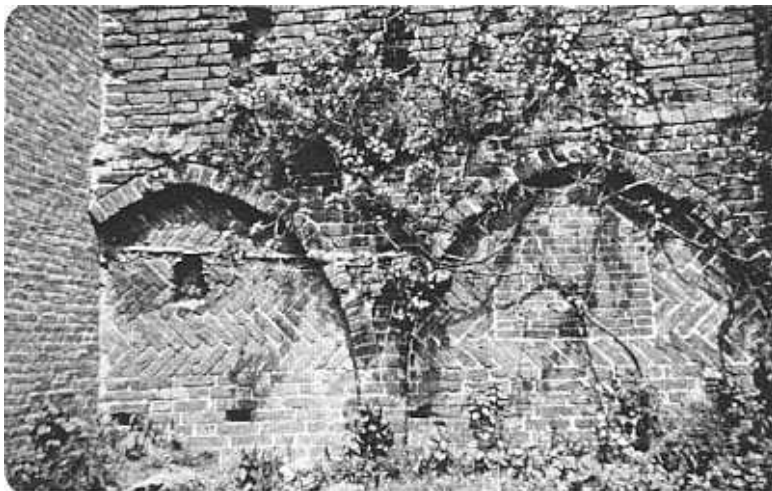
Nogmaals de Hortus.

In het vorige Vittepraetje uitte ik mijn bezorgdheid over de Hortus. Na het lezen van het artikel in het Schilders Nieuwsblad "Doorbraak Hortus naar Markt", d.d. 20 januari jl. werd deze bezorgdheid nog vergroot. De Gemeente heeft voor het jaar 2004 gelden gereserveerd voor een doorbraak van de Markt naar de Hortus. De doorgang zal door het pand Markt 7 gaan, maar de achtergevel van dit pand is wel een restant van het voormalige Minderbroeder-klooster. Deze muur heeft aan de Hortuskant o.a. twee bogen met visgraat-metselwerk en deze muur kan wel eens het oudste metselwerk van Harderwijk zijn. Bovendien staat de muur op de Rijksmonumentenlijst. Van de Gemeente Harderwijk, die in iedere nota over de Binnenstad het verleden van Harderwijk roemt, zou verwacht mogen worden, dat zij het initiatief tot restauratie zou nemen. Maar nee hoor, de muur wordt weer verder aangetast.

Op het pand is een schildje bevestigd in de kleuren van de Gemeente met de tekst "Monument". Dit schildje is vorig jaar door het Gemeentebestuur uitgereikt met een brief. Uit die brief citeer ik de volgende passage:

"U mag het schildje tevens zien als ons blijk van waardering voor de zorg waarmee u uw monumentale pand omringt. Uw bewustzijn van de monumentale waarde is de beste garantie voor een langdurige instandhouding en daarmee voor het behoud van Harderwijk als monumentale stad".

Ik snap het nu niet meer. Aan de ene kant waardering en historisch belang en aan de andere kant gaat de Gemeente gelden reserveren om de originele staat van het monument Markt 7 nog verder aan te tasten. Dit inconsequente beleid voorspelt niet veel goeds voor monumentaal Harderwijk.

Mogelijk oudste gemetselde muur van Harderwijk (foto N.C.R. de Jong)

Oprichting werkgroep tentoonstelling

Op de jaarvergadering is medegedeeld dat het Veluws Museum cq Stads-museum Harderwijk en Herderewich in het jaar 2001 gezamenlijk een tentoonstelling willen inrichten. Het onderwerp zal zijn: "Rituelen".

Te denken valt hierbij aan geboorte-, trouw-, rouw-rituelen, etc.

We vinden dat de gebruiken cq gewoonten (rituelen) van alle bevolkingsgroepen van Harderwijk hierin een plaats moeten krijgen.

Om aan deze tentoonstelling gestalte te geven hebben we mensen nodig die met ons over de opzet van de tentoonstelling willen meedenken.

Bent u ook enthousiast over dit plan en wilt u meedoen, dan kunt u zich opgeven bij de voorzitter.

Ingezonden

Rustpunt in het centrum

Coby Hebly-Vrijhof

Toen ik het stukje over de Hortus in ons kwartaal-blaadje "Vittepraetje" van december '99 las, zag ik al voor me hoe dat plantsoen op zou kunnen fleuren door bloeiende planten, heesters en struiken (waaraan in dit jaargetijde rode, gele, paarse en witte bessen zouden stralen). Wie weet wordt de tuin dan een rustplaats waar we kunnen genieten van vogels en vlinders middenin de drukke stad en waar ook de ouderen onder ons die geen tuin hebben, op zonovergoten dagen de krant kunnen lezen op de nu vaak onbezette banken en elkaar daar kunnen ontmoeten.

Fontein

Als ik me het goed herinner, spoot een fontein in de Weidebeek bij huize "Randmeer" enkele meters water steilrecht omhoog, toen ik in 1991 in Harderwijk kwam wonen. Dat was een prachtig, verfrissend gezicht en geluid. Een verfraaiing van de stad en een genot om er langs te fietsen - tot die fontein een paar jaar later abrupt stopte omdat we zuinig moesten zijn met het Veluwe-water.

Nu we daar een stijlvol appartementen-gebouw gekregen hebben, zou het de omgeving sieren - dunkt me - als alles in het werk gesteld zou worden om die fontein in ere te herstellen.

De beek gaat weer stromen - nu vanuit Drielanden - en laten we dat dan ook mogen merken in het vrolijk omhoog gestuwd water en het klaterend neervallen van het water! Dat zou weer een lust voor het oog kunnen worden.

Op 1 oktober 1818 schrijven de burgemeesters (let op het meervoud) van Harderwijk aan de Gouverneur van Gelderland hoe zij onderzoek hebben gedaan naar een verdachte brand in Hierden op 28 september (letterlijke weergave):

"Op den achtentwintigsten dezer een zwaare brand in de buurschap Hierden onder dezen gemeente plaats gehad hebbende, zo hebben wij vermeend Uw H. Ed.Gestr. van het daarbij plaats gehad hebbende te moeten informeeren. Des avonds om zes uren horende dat dezelve op eene afstand gezien wierd, doch niet kunnende bepalen of dezelve in dese gemeente dan wel verder was, hebben wij ons dadelijk naar dien kant begeven en bevonden dat de brand plaats had in een daghuurderswoning, omstreeks drie quartier uren van deze stad, bewoond door Marten Geerlofse, deszelfs hoogzwangere vrouw, en vier kinderen, terwijl de eigenaresse van het huis, een oude vrouw, welke de kamer van hetzelfde bewoonde, zich toen te Nunspeet bevond, doch daar bijna geen water in deze omstreken was, konden de brandspuiten geen dienst doen, en er schoot dus niets over dan de nabij zijnde woningen te behouden, hetwelk ook door dezelve met natte dekens enz. te bedekken gelukte. Uit het huis zelve konde niets dan het vee, bed en eenig linnen gered worden, waarvan, toen wij bij hetzelfde kwamen, het dak reeds was ingestort en de vlam op twee schuren, eenige hooij- en rijzenhopen overgeslagen, zodat men de brand niet voor tien uren meester was, en de nabijstaande huizen zich buiten gevaar bevonden.

Arbeiderswoning te Hierden (uit collectie Dhr. S.S.Schilderman)

Zeker ook zoude dese brand nog erger gevolgen gehad hebben, ware niet juist, toen dezelve on[t]stond, twee onder-officieren van het alhier in garnisoen liggend coloniaal depot, met namen Augustinus Clement Hendrik Klinkert en

Pierre Omer Everhard Gugelot, hierbij tegenwoordig geweest en wier ijver men niet genoeg kan prijzen, vooral heeft de Sergeant Klinkert zig door het redden van een kind van een en een half jaar met gevaar van zijn leven verdienstelijk gemaakt, welke juist toen het dak gereed stond om in te storten, en een der buuren kwam aanlopen, te kennen gevende dat het jongste kind zich waarschijnlijk nog in huis bevond, ofschoon eenige hem voor 't gevaar waarschouwende wilde terughouden, tegen de vlam in vliegt, het kind dat reets bewusteloos bezijde de wieg lag, behouden buijten brengt, terwijl bij het uitgaan der deur juist een gedeelte van het dak instorte en hun nog met vuur bedekten. Even tevoren wierd mede door den Sergeant Gugelot een kind van twee, drie jaren uit het huis gehaald, bij welke gelegenheid deszelfs chacot reeds in brand geraakte; ook verdiend Hendrik Arendse en meer andere inwoners van Hierde alle lof.

Midderwijl hoorde[n] wij dat ongeveer een uur voor het ontstaan der brand aldaar drie bedelaars op eene brutale wijze gebedeld en in gemelde huis aan de vrouw die hun gewijgerd had iets te geven, gezegd hadden, eer dat het twee uren verder is zal het u berouwen, en tevens alle waarschijnlijkheid voor zijnde, dat dese brand van buijten aangestoken was, gaven wij dadelijk order dese te vervolgen en te arresteeren, hetwelk ook bij het dorp Nunspeet in een hooischuur met concur[r]entie van den Heer Schout dier gemeente geschied is, en welke personen door ons naar de regtbank opgezonden zullen worden”.

Op 2 oktober berichten de burgemeesters dat het om drie verdachten gaat: Jan Roosma, Jacoba Dubbelt en Hendrik Semijn.

Op 19 oktober blijkt dat ze als echte rechercheurs hebben onderzocht hoe de brand daadwerkelijk is ontstaan:

"... dat wij dadelijk alle mogelijke onderzoek hebben gedaan of een der gearresteerden, een tonteldoos(*) of ketsgerij bij zig gehad had, doch wij hebben dies aangaande niets kunnen ontdekken, zeer mogelijk is het echter dat zulks na hunne arrestatie door hun, daar het nacht was, weggeworpen is. Ten overvloede hebben wij den Heer Schout van Ermelo verzocht alsnog de nodige visitatie in de plaats van hun verblijf, zijnde hetzelve in de gemeente te Nunspeet gelegen, te bewerkstelligen, waarvan wij het procesverbaal door Z. Ed. Gestr. opgemaakt hier nevens voegen.

Dadelijk is ons ook de mogelijkheid voorgekomen, dat Hendrik Semijn door middel van het knijfmesje, met een steentje kon vuur geslagen hebben, doch in dat geval moest hij toch ook tonder, of zwam, of salpeterpapier gehad hebben, en hiervan is ons niets gebleeken, ook komt het ons niet waarschijnlijk voor, dat hij in de nabijheid van het verbrande huis vuur heeft kunnen bekomen, daar wij niet hebben kunnen ontdekken dat hij ergens in huis heeft geweest, waar hij hiertoe gelegenheid had, doch als men de ligging van het huis, de plaats waar, en de wijze hoe de brand een begin genomen heeft, in aanmerking neemt, is het bijna niet anders mogelijk of dezelve moet aangestoken zijn.

Wat nu het gezegde van Hendrik Hop omtrend het vuur dat op de plaat lag betreft, hiermede heeft hij geen van buiten aangebragt vuur bedoeld, doch alleen vuur door de brand veroorzaakt, hebbende hij tenminsten daar alles toen in verlegenheid, en een ieder slegts op hulp toe te brengen bedagt was, er geen acht opgegeven of er tabaksasch of iets diergelijks bijlag.

Den Heer vrederegt, mede van den uitslag onzer pogingen onderrigt hebbende, zo vertrouwen wij aan Uw Ed. Gestr. intentie voldaan te hebben".

De twee behulpzame militairen krijgen jaren later elk een onderscheiding voor hun dappere inzet. In een krantenartikel uit 1821 wordt hiervan verslag gedaan:

"Harderwyk, den 17. Januarij. Heden had alhier, in het kerkgebouw der hervormde gemeente, daartoe, door heeren Kerkmeesteren, met bereidwilligheid, afgestaan, de openbare uitdeeling plaats van twee zilveren eerepenningen, met daarbij gevoegde vereerende getuigschriften, door de algemeene vergadering der Maatschappij: tot Nut van het Algemeen, in den voorleden jare toegekend, aan Augustinus Clement Hendrik Klinkert, en Pierre Omer Everhard Gugelot, beide onder-officieren bij het, alhier in garnisoen liggend, dep't koloniale troepen, uit hoofde van hun loffelijk gedrag, bij gelegenheid van een zwaren brand, op den eersten October des jaars 1818 (**), in de buurschap Hierde, onder het regtsgebied dezer stad, plaats gehad hebbende, aan den dag gelegd hebbende elk hunner, met levensgevaar, uit de brandende woning een kind gered, hetwelk zonder hunne edelmoedige hulp, waarschijnlijk een slagtoffer der vlammen zou geworden zijn.

Deze plegtigheid, welke Heeren Burgemeesteren en Raden van het stedelijk bestuur, benevens Heeren Opper-officieren van het alhier garnisoen houdend dep't voor de koloniale troepen, en eene talrijke schare uit de verschillende

standen der maatschappij, met hunne tegenwoordigheid vereerden, werd door het muziek der plaatselijke schutterij geopend, waarna de Wel. Eerw. Heer W. Scholten; pred. bij de hervormde gemeente alhier, afgetreden voorzitter van het Harderwijksch Departement, tot Nut van het Algemeen, als daartoe door Heeren Bestuurderen van dit Departement verzocht zijnde, het spreekgestoelte beklom, en eene redevoering hield over: de (***) voldoening, als de schoonste belooning eener edele daad, voor den waren menschenvriend. De spreker zijne redevoering, die van tijd tot tijd door muziek werd afgewisseld, geëindigd hebbende, ging vervolgens over, om in naam der algemeene Maatschappij en van het alhier aanwezig Departement in het bijzonder, de eerepenningen en vereerende getuigschriften, aan bovengenoemde personen, met gepaste aanspraken uit te reiken, en hen op te wekken, om in hunnen stand, als krijgslieden, door een menschlievend en edelmoedig gedrag, zich de algemeene achting te verwerven, den nederlandschen militairen stand tot een sieraad en hunne krijgsmakkers ten voorbeelde te verstrekken wordende voorts de plegtigheid besloten met het spelen der geliefde volksliederen".

Tondeldoos = voorloper van de aansteker, waarmee vuur gemaakt werd met vuursteen en gedroogde zwam.
in werkelijkheid 3 dagen eerder
onleesbaar

Toelichting

Het aardige van de hele affaire is, dat het ons inzicht verschaft in zaken waar nog niet veel over bekend is.

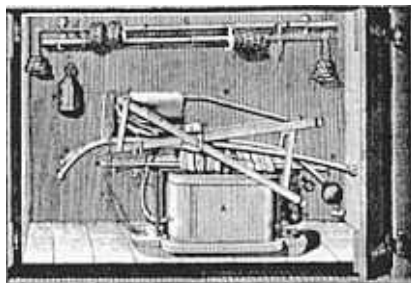
In de eerste plaats wordt gesuggereerd dat Hierden over brandspuiten (let op het meervoud) beschikt. Het jubileumboek van de brandweer bevestigt dat de bluswatervoorziening daar toen nog een groot probleem was, maar schenkt geen aandacht aan het bestaan van brandspuiten in 1818.

Het is niet waarschijnlijk dat er twee brandspuiten uit de stad zijn gekomen, want de stad had er zelf ook niet zoveel en kon die dus niet missen.

Volgens een opgave uit 1817 bestaat het brandbestrijdings-materiaal dan uit 3 grote spuiten, 1 draagbare spuit, 885 emmers, 10 ladders, 6 haken, 2 zeilen en 20 stokken. Het kan niet anders of de brandspuiten van Hierden zijn niet meegeteld in deze opgave.

*Oude blusmiddelen
(foto: Veluws Museum)*

*"Jan van der Heyden- spuit"
(foto: Brandweer Museum)*

In de tweede plaats wordt de aandacht gevestigd op het bestaan van een schutterij, compleet met muziekkorps. Dit moet los gezien worden van de aanwezigheid van militairen in Harderwijk. In 1817 bestaat de schutterij uit 113 mannen, waaronder 12 beroepsmuzikanten en 6 amateur-muzikanten.

De muzikale bijdrage van de schutterij dient tot vermaak van de aanwezigen.

In de periode 1797 - 1826 was er geen orgel in de kerk, maar waarschijnlijk was de schutterij ook opgetreden als er wel een orgel was geweest.

In de derde plaats is dit een vroeg voorbeeld van het optreden van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen. In de Kroniek van Harderwijk wordt beschreven hoe door hun bemiddeling vissers worden geëerd in 1818, maar het bovenstaande verslag geeft veel meer details.

Is het niet interessant om na te gaan wat er verder is gebeurd met het gezin Geerlofse? Heeft de hoogzwangere vrouw een gezond kind ter wereld gebracht? Bestaan er nog nakomelingen van de twee geredde kinderen?

Ik hoop dat iemand dit wil gaan uitzoeken.

Bronnen:

Nieuw-Archief der Gemeente Harderwijk(1813 - 1943), no 356;

Arnhemsche Courant, 1 februari 1821;

Kroniek van Harderwijk(1231 - 1931), p. 179, 222, 223, 224, 231 en 232;

Nooit Uitgeblust, Honderd jaar Harderwijker Vrijwillige Brandweer, pag.19, 20 en 26.

Noot van de redactie:

Gemeenteraadsvergadering 4-11-1818 (inv. 10 nieuw archief gemeente Harderwijk)

"En Eindelijk is gelezen een Request van Geerlof Martens Witteveen houdende dat in den Jare 1814 Zijn Schoonvader Aalt Boonen een der Stads Landerijen voor hem voor een Jaarlijksche somma van dertig Gulden gepacht had, welke Som hij, alles door Brand van den 28 September verloren hebbende, niet in Staat was te betalen weshalven hij verzocht dat het HEdachtb; mogte behagen hem van deze betaling te ontslaan, en also den ontvanger te autoriseren Zijne Schoonvader Aalt Boonen welke als pachter was opgegeven voor de betaling deser Gelden aan te spreken. Waarover gedelibereerd zijnde, is besloten het verzoek voor alsnog te houden in advies"

In de daarop volgende raadsvergaderingen van het jaar 1818 is het verzoek niet meer ter sprake gekomen. Bepaald genereus waren de Hoog Edelachtbare heren niet!

Inv.356 Nieuw Archief Gemeente Harderwijk, nr.513, aan: Gouverneur, onderwerp Schadeloosstelling wegens Brand:

"Ten gevolge van UwEd.Gestr.belsuit d.d.23 Sept.L.L. No 6406/1 provinciaal blad nr.155 hebben wij de Eer UwEd.Gestr: hierbij toe te zenden een Staat der door de brand van den 28 September L.L. veroorzaakte Schade in de Buurtschap Hierden benevens het hiertoe betrekking hebbende Proces Verbaal door commissarissen opgemaakt, alsmede de rekwesten der belanghebbende personen, en een Extract uit de Notulen onser Vergadering omtrent het verhandelde ten dese opzigten".

Harderwiekers en/of Hierders (7, genealogie)

De "Witteveen's" na de brand

R.Uittien-Jacobs, werkgroep Genealogie

Marten Geerlofs, die voorkomt in het artikel over de brand in Hierden, heette feitelijk Witteveen. Die familie is vanouds, via Nunspeet, afkomstig uit Epe. De oudste bekende voorouder is Dirck Jacobsen, getrouwd met Fijtjen Jans; ze woonden op 't Witteveen te Westendorp onder de gemeente Epe. De familienaam werd nog niet als zodanig gebruikt. Mogelijk was "Het Witteveen" een boerderij-naam, ontleend aan veengebied dat daar geweest zou kunnen zijn. Maar om op de brand terug te komen:

Er werd een 1 à 2 jarig kind uit het brandende huis gehaald door een militair, genaamd Gugelot. Dat kind zal Aaltje geweest kunnen zijn, het vierde kind van het echtpaar. Moeder Geerlofs was inderdaad hoogzwanger; ze beviel 2 maanden later van een gezonde dochter Jannetje, kind no. 5.

Hieronder volgt een korte genealogie vanaf Marten Geerlofs Witteveen.

Generatie I

Marten Geerlofs WITTEVEEN, landbouwer, geb. te Nunspeet 10-09-1790, gedoopt in Nunspeet 19-09-1790, overleden Hierden 29-10-1828, zoon van **Geerlof Jacobs WITTEVEEN** en **Aartjen Jans BOS**, woonachtig op de Duinen in Hierden.

Trouwt te Harderwijk 19-03-1813 met **Hendrikje Aalts BOONEN**, landbouwster, geboren te Hierden 04-07-1794, gedoopt (Ned.Herv.) Hierden op 10-07-1794, aldaar overleden 05-11-1860, dochter van **Aalt Hendriksen BOONEN**, landbouwer, en **Metje HENDRIKS**.

Uit dit huwelijk:

1. **Aartje**, geboren te Hierden 30-08-1813, overleden aldaar 30-05-1880. Trouwt te Harderwijk 05-05-1836 met **Jan Lubberts JAGER**, daghuurder, geboren te Hierden 03-03-1812, overleden aldaar 03-02-1881, zoon van **Lubbert Jansen JAGER**, landbouwer, en **Hendrikje Eijberts BISSCHOP**.
2. **Metje**, geboren te Hierden 26-12-1814, overleden aldaar op 07-03-1863. Trouwt te Harderwijk 17-04-1861 met **Migchel MIGCHELSEN**, daghuurder. Geboren te Harderwijk 11-09-1798, aldaar Ned. Herv. gedoopt 16-09-1798 en overleden 30-03-1869, zoon van **Jan MICHELSEN** en **Grietje Lubberts van DIEREMEN**.
(Migchel was weduwnaar van Jentje van der Heiden).
3. **Geerlof** (zie IIa)
4. **Aaltje (het geredde kind)**, geboren te Hierden 27-04-1817, overleden aldaar 21-02-1878. Trouwt te Harderwijk 17-02-1842 met **Jan Beerts van de WATERWEG**, landbouwer (1872), geboren te Hierden 17-10-1815, aldaar overleden 04-05-1872, zoon van **Beert Jans van de WATERWEG**, landbouwer, en **Petertje GERRITSEN**.

5. **Jannetje**, geboren 2 maanden na de brand te Hierden op 11-11-1818.
Trouwte te Harderwijk 17-11-1841 met **Harmen VLIEM**, daghuurder,
geboren te Hierden 13-09-1815, zoon van **Aart Harmsen VLIEM**,
landbouwer en **Jentje GERRITS**.
6. **Hendrikje**, geboren te Hierden 08-09-1820. Trouwt te Harderwijk
23-04-1845 met **Berend Jacobs MEEBOER**, geboren Ermelo 10-11-1816,
zoon van **Jacob Petersen MEEBOER** en **Weimpje JACOBS**, spinster.
7. **Jacob** (zie IIb).
8. **Aalt**, geboren te Hierden 13-08-1824.
9. **Aart**, (zie IIc).
10. **Jan**, (zie IId).

Generatie II

- Ila Geerlof WITTEVEEN**, landbouwer, geboren te Hierden 08-01-1816,
zoon van 1,
Trouwte te Harderwijk 09-04-1840 met **Bartje BROUWER**, geboren te
Hierden 26-08-1816, dochter van **Aalt Hendriksen BROUWER**,
landbouwer en **Jennigje PETERS**, landbouwster.

Uit dit huwelijk:

1. **Maartjen**, te Hierden 16-07-1840.
2. **Aalt**, te Hierden 09-08-1843.
3. **Hendrikjen**, te Hierden 30-05-1846.
4. **Marten**, te Hierden 01-01-1850.
5. **Jan**, te Hierden 12-11-1852.
6. **Hendrik**, te Harderwijk 27-06-1856.
7. **Jentjen**, te Hierden 14-01-1860.

- IIb Jacob WITTEVEEN**,
landbouwer te Hierden,
geboren aldaar op
01-10-1822, zoon van I
Trouwte te Harderwijk
21-07-1847 met **Driesje de
BOER**, geboren te Nunspeet
13-01-1817, dochter van **Jan
Driessen de BOER** en
Harmtje LUBBERTS.

Uit dit huwelijk, allen te Hierden:

1. **Marten**, 15-10-1848.
2. **Harmpjes**, 20-08-1852,
aldaar overleden 16-03-1854.
3. **Harmpje**, 13-01-1855.
4. **Hendrik**, 02-02-1859.

Jacob Witteveen * 01-10-1822
(uit Harderwijk Christian Reformed Church)

IIc **Aart WITTEVEEN**, landbouwer, geboren te Hierden 03-06-1826, zv I.
Trouwt te Harderwijk 18-04-1849 met **Driesje BEEK**, geboren te Ermelo
circa 1821, dochter van **Harmen BEEK** en **Aartje Tijssen ZANDVLIET**.

Uit dit huwelijk:

1. **Aartjen**, te Hierden 23-11-1852.
2. **Hentjen**, te Hierden 16-11-1855.
3. **Harmpjes**, te Hierden 13-05-1859.
4. **Aalt**, te Hierden 03-11-1863.

IId **Jan WITTEVEEN**, arbeider (milicien), geboren te Hierden 15-06-1828
overleden aldaar 11-10-1852, zoon van I.
Trouwt te Harderwijk 06-11-1850 met **Lubbertje LUGTENBURG**, geboren
te Hierden 31-08-1824, dochter van **Hendrik Willemsen LUGTENBURG**,
landbouwer en **Reintje Lubberts HOP**.

Uit dit huwelijk:

1. **Levenloze dochter**, geboren te Hierden 06-01-1852.
2. **Jan**, geboren te Hierden 13-02-1853.
Lubbertje hertrouwt te Harderwijk 01-02-1865 met Brand Hop, geboren te
Hierden 26-11-1828, landbouwer, zoon van Jacob Jansen Hop en Jannetje
Petersen.

Uit dit tweede huwelijk:

1. **Jacob Hop**, geboren te Hierden 22-11-1865.

Behalve Aartje, Metje en Aaltje uit het eerste gezin, emigreerden alle kinderen
met hun gezinnen naar Holland (Michigan) in de Verenigde Staten. Lubbertje
Lugtenburg emigreerde met haar tweede man eveneens naar Holland. Jacob
stichtte daar op 19 december 1880 de "Christian Reformed Church Harderwijk".
Beheerders werden Jacob Witteveen, Jan Witteveen en C. Dijkgraaf.
Jacob verkocht de grond - waarop de kerk werd gebouwd - voor \$ 1,= aan de
kerkgemeenschap.

Bij het 100-jarige bestaan in 1982 is over die kerk een boek* uitgegeven. In dat
boek staan veel Witteveens met de naam Geerlof, Aalt, Marten en Jan en nog
meer andere Hierdense familienamen. Zeer waarschijnlijk wonen er ook nu nog
mensen met die familienaam.

Een nakomeling van Aaltje Witteveen die met Jan Lubberts Jager trouwde en
die hier misschien nog woont, is Reintje Prophitius, een achter-achter-
kleindochter, geboren te Hierden 30-7-1942.

* ter beschikking gesteld door mevrouw H. Hop-Hop te Hierden

Opruiming:

Publicaties, uit voorraad leverbaar zolang de voorraad strekt.

	Ledenprijs per stuk
Herderewich Kroniek (kwartaalblad)	
1976 nr. 3, 1977 nr. 3 en 4, 1984 nr. 1, 1985 nr. 4, 1986 nr. 1 en 2	1.00
1987 nr. 2 en 3/4, 1988 nr. 1	1.00

Index op "Herderewich Kroniek" 1974-1989

Historisch Jaarboek Harderwijk 1992, 1993, 1994, 1995	7.50
Vittepraetje	
1996 september	
1997 januari, april, juli, december	1.00
1998 mei, augustus, december	1.00
1999 maart, juni, september	1.00

Index op Historisch Jaarboek 1990-1995 + Vittepraetje tot maart 1999

formaat circa 300 x 210 mm (A-4.):

Fotoboek Harderwijk 750 jaar (72 blz.)	7.50
Stadspark "De Hortus" (30 blz.)	5.00
Geschiedenis pand Vismarkt 57 (6 blz.)	1.00
Klapper op de volkstelling van 1830 met index (140 blz.)	19.50
Klapper op de volkstelling van 1838-1840 met index (121 blz.)	19.50
Klapper op de huwelijken van 1811-1930 met index (330 blz.)	47.00

formaat circa 210 x 150mm (A-5.):

Wandelingen door oud-Harderwijk (112 blz.)	7.50
Wandelroute Harderwijk (15 blz.)	1.50
Carolus Linnaeus (10 blz.)	1.00
Kerkenroute (10 blz.)	1.00
Ommelandvaarders uit Harderwijk (25 blz.)	5.00
Het dagelijks leven in het begin van deze eeuw (27 blz.)	3.50
De Calicotfabriek van W. Averink te Harderwijk enz. (67 blz.)	5.00
Een onderschatte universiteit (gebonden, 185 blz.)	29.50

formaat circa 210 x 100mm:

Monumentenreeks: alle uitgaven	5.00
--------------------------------	------

Voor al uw orders: de penningmeester: 0341 - 41 44 31

De bibliotheek is verhuisd.

Onze bibliotheek, voorheen gehuisvest in het Milieucentrum, is verplaatst naar de "Kiekmure".

Het Milieucentrum gaat verhuizen van de voormalige Synagoge naar de "Snijcamer" aan de Doelenstraat. In eerste aanleg zouden we mee verhuizen, maar een geschikte plaats in de Snijcamer was niet direct voorhanden. Door deze onzekerheden heeft ons bestuur besloten om een ander onderkomen voor onze bibliotheek te zoeken en koos tenslotte voor de "Kiekmure" aan de Tesselschadelaan. Wij bedanken het Milieucentrum voor de genoten gastvrijheid in de afgelopen jaren.

Door de verhuizing is de inventarisatie van de bibliotheek vertraagd. We hadden gehoopt dat onze bibliothecaris bij het jaarverslag een catalogus van onze bibliotheek zou kunnen leveren, maar dat wordt volgend jaar.

Onze bibliotheek werd ook nu weer met tijdschriften en boekwerken uitgebreid.

1. Leemtelijst van de Gelderse geschiedenis in de negentiende en twintigste eeuw - Johan A. Kamermans.
2. Een bouwhistorische inventarisatie in Harderwijk - J.M.H. Penders (een overdruk uit het Bulletin KNOB.)
3. Westerheem (AWN.), jaargang 48 nr. 6.
4. Kroniek - Oudheidkundige kring Voorst, jaargang 22 nr. 4.
5. Videoband: " CWS, meer dan een dak boven je hoofd".
6. Centraal Bureau voor Genealogie, jaarboek deel 40 (1986), 51 (1997) en 52 (1998).
7. Huize Kolthoorn, geschiedenis van het huis en zijn bewoners. uitg. Heerder Historische Vereniging.
8. De Mothoek, jaargang 15 nr. 3, uitg. Heemkundige vereniging Nuwenstepete.
9. Genealogie, de jaargangen 1 t/m 4.
10. Gelders Erfgoed, 1999-5 en 1999-6.
11. Oorsprong, betekenis en gebruik van veldnamen in de gemeente Elburg - dr. D. Otten.
12. Videoband: "Holland in beeld: Harderwijk", uitg. Tetteroo Productions bv.
13. Van de directeur van de Stichting "De Drukkerij" ontvingen we de publicatie "Als 'n vlinder 'n orkaan, het lange ontluiken van de Harderwijkse jongerencultuur".

Allen worden van harte bedankt voor hun schenkingen.

De bibliotheek is open op de eerste en de derde woensdagmiddag van de maand (5 en 19 april, 17 mei, 7 en 21 juni) van 14.00 tot 17.00 uur.

De bibliothecaris Gerrit Berends ontvangt u met open armen in de Kiekmure, kamer FF.

Van alles wat ver-eeuw-igd

C.Verwijs-ten Hove

Wat Harderwijkse kranten precies 100 jaar geleden publiceerden.

Begroting 1900

Het is interessant om de hierna vermelde bedragen van honderd jaar geleden te vergelijken met het huidige loonpeil, de huidige koopkracht en de tegenwoordige begroting van de Gemeente Harderwijk. Ook de motivering bij de verschillende voorstellen is soms boeiend en opmerkelijk.

Samenstelling College en Raad

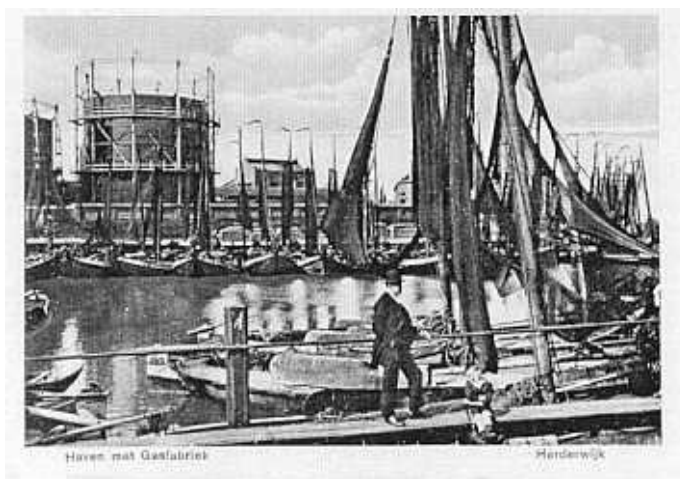
Harderwijk is het jaar 1900 ingegaan met aan het roer Burgemeester Elias en de Wethouders Grevers en Van Veen Valck. In de Gemeenteraad hebben zitting de heren Ardelerhof, Berends, Van Daalen, Gangel, Kok, Koopsen, Putman Cramer, Stute, Van Uchelen en Van Zalingen.

Behandeling van de begroting

Als vergoeding voor de wethouders komt op de begroting voor 1900 een bedrag van fl. 600.= voor, terwijl er voor de gemeenteraadsleden in totaal fl. 250.= vermeld staat. Na snelle goedkeuring van diverse andere begrotingen heeft men voor de loonsverhogingen bij de gasfabriek al wat meer tijd nodig, terwijl de vergoedingen voor de wethouders en de raadsleden zelf, die daarna aan de orde komen, pas echt tot veel discussie leiden.

Lonen bij de Gasfabriek

Enkele raadsleden, onder wie de heer Kok, hebben gevraagd de lonen van de werklieden te verhogen. Met vreugde heeft hij gezien dat hieraan gevolg is gegeven; teleurgesteld is hij echter omdat de verhoging maar 50 cent per week bedraagt. Hij eist nu of later meer verhogingen.

Wethouder Van Veen Valck zegt dat er voor het nu voorgestelde bedrag van fl. 8.= genoeg liefhebbers voor dit werk te krijgen moeten zijn. De heer Putman Cramer vraagt vervolgens een verdere verhoging voor de nachstoker, de heer Kruijsdijk. Zijn loon is weliswaar al van 50 naar 57 cent gegaan, maar 4 cent per uur vindt hij voor nachtwerk te weinig. Volgens de wethouder betekent werk hier niet veel; als er 2 van de 12 uur gewerkt wordt is dat veel.

De voorzitter vindt dat als het personeel klaagt, de raadsleden zich tot de chefs moeten wenden om inlichtingen; vervolgens wordt verklaard dat geen der werklieden zich beklaagd heeft.

Op voorstel van de heer Stute wordt met algemene stemmen aangenomen, dat de Raad het loon van de nachstoker van 50 op 70 cent gebracht wil zien. Een voorstel om het loon van de stoker en de bijstoker niet met 50 ct maar met fl. 1.= te verhogen, wordt met 8 tegen 4 stemmen verworpen. Uiteindelijk wordt besloten, dat het loon van fl. 8.= verhoogd wordt naar fl. 8.50.

Salaris van de wethouders

Het bedrag van fl. 600.= op de gemeentebegroting als salaris voor de twee wethouders, is volgens sommige gemeenteraadsleden veel te hoog. In het verleden heeft de heer Van Uchelen te horen gekregen dat hij een verlaging van dit bedrag maar bij een vacature aan de orde moest stellen. Daarom wilde hij bij de herverkiezing van de heer Van Veen Valck in september 1899 eigenlijk niet aan diens benoeming meewerken. De voorzitter heeft hem en de heer Kok, die de verlaging ook al eens ter sprake gebracht heeft, toen geantwoord dat een niet-voltallig College geen besluiten kan nemen en dat er bij de begroting maar over een verlaging gesproken moest worden.

Volgens Van Uchelen wordt in andere, welvarender plaatsen waaronder Kuilenburg, Wageningen en Zaltbommel, maar fl. 150.= betaald en dit bedrag zou voor Harderwijk ook kunnen gelden.

De heer Gangel steunt hem, maar wel met een pijnlijk gevoel, omdat hij gehoopt had dat B & W zelf met het voorstel tot vermindering zouden komen. De wethouders zijn volgens hem "allen gefortuneerde mannen, die hun betrekking als een eere-ambt moeten beschouwen".

De heer Koopsen vraagt of het de bedoeling is het salaris van de tegenwoordige of pas van de toekomstige wethouders te verlagen. Om een pijnlijk gevoel weg te nemen wenst hij dat het pas voor de toekomstige wethouders zal gaan gelden.

De heer Van Uchelen vindt het pijnlijk dat hij dit voorstel moet doen, maar aangezien de heer Van Veen Valck nogal sterk geageerd heeft tegen de verhoging van de arbeiderslonen - van de gasfabriek - gaf dit hem de vrijmoedigheid deze zaak zo aan te pakken.

De voorzitter kan niet ontkennen dat het salaris - in vergelijking met andere kleinere plaatsen - wel wat hoog is, maar de wethouders vervullen hier ook de

betrekking van directeuren van de gasfabriek, dus ontlasten zij de Gemeente wat betreft de kosten, die aan een bezoldigd directeur verbonden zijn. De heer Berends, die eigenlijk een meer geleidelijke vermindering voor ogen stond, stelt nu voor het salaris met ingang van 1900 op fl. 200.= vast te stellen. Dit voorstel wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen, maar het oorspronkelijke bedrag blijft wel op de begroting staan voor het geval Gedeputeerde Staten geen goedkeuring voor de verlaging zou geven. De heer Koopsen stelt voor de presentiegelden voor de raadsleden met fl. 50.= te verminderen tot fl. 200.=.

De heer Gangel is het er in beginsel mee eens; hij zou er zelfs voor zijn deze vergoedingen geheel af te schaffen. Maar daar wij in een tijd leven, dat er mannen in de Raad zitting hebben, die geen tijd kunnen missen zonder geldelijke vergoeding, is afschaffing toch minder gewenst. Er zou dan iemand om financiële redenen kunnen bedanken. Misschien zou er ook meer rekening gehouden moeten worden met de bezigheden. De leden krijgen nu ongeveer fl. 18.= per jaar; er zou ook eens nagerekend kunnen worden wat dit per uur betekent. Indien er bezuinigd moet worden, dan moeten we ons zelf eerst herzien en het zal zeker een goede indruk maken (n.l. bij de landelijke overheid, i.v.m. een aanvraag voor een extra subsidie van fl. 2000.= voor het onderwijs) als de Raad zelf begint met de presentiegelden uit eigen beweging te verminderen.

Van Uchelen ziet in dit voorstel van de heer Koopsen een zucht om te willen schitteren. Als hij (Koopsen) bezwaar heeft het geld aan te nemen, dan kan hij het weer in de kas storten en "zo kunnen alle leden doen die van hetzelfde gevoel zijn". Het voorstel tot verlaging wordt wel met 8 tegen 4 stemmen aanvaard.

De keurmeesters verdienen volgens sommige raadsleden ook teveel, n.l. fl. 300.=. Dit zou fl. 200.= moeten worden en er zou desnoods ook nog een keurmeester afgeschaft kunnen worden. Volgens de voorzitter zijn door de nieuwe politieverordening de werkzaamheden verzwaaard. Alles kan beter zo blijven, want er moet n.l. verband bestaan tussen de salarissen en de keurlonen. Door verandering "wordt het financiële belang niet gebaat, terwijl het sanitair belang schade lijdt". Na deze verklaring van de voorzitter wordt dit voorstel ingetrokken.

De heer Putman Cramer vraagt aandacht voor de geringe beloning van de koeherder. Die krijgt nu fl. 100.= per jaar, maar dit zou minstens fl. 150.= moeten worden. De overige raadsleden vinden dit bedrag te hoog; uiteindelijk komt er fl. 25.= bij.

Ook bij de politie zijn nog enkele wensen. De commissaris heeft een verzoekschrift om salarisverhoging ingediend. Dit bedraagt nu fl. 1000.= per jaar met daarnaast een persoonlijke toelage van fl. 200.= en een vergoeding voor

bureaunkosten van fl. 30.= per jaar. Het salaris is, vergeleken met andere plaatsen, laag en ook op de toelagen komt hij tekort.

De heer Timmer vraagt waarom de commissaris niet ergens anders solliciteert. De voorzitter zegt dat het de Raad onwaardig is dit als antwoord te geven aan iemand, die zijn plicht met grote ijver doet. Er worden diverse mogelijkheden besproken. De toelage voor bureaunkosten kan met fl. 70.= verhoogd worden tot fl. 100.=. Dit hele bedrag zou ook omgezet kunnen worden in een tractement, wat later een hoger pensioen oplevert. De verklaring van de voorzitter dat de commissaris ook buiten de gemeentelijke werkzaamheden steeds de meeste welwillendheid betoont, kan de heer Timmer niet overtuigen. Hij stemt als enige tegen het voorstel de toelage op fl. 300.= te brengen. Besloten wordt, dat het salaris gelijk blijft, maar voor bureaunkosten wordt voortaan geen vergoeding meer gegeven, zodat de commissaris er fl. 70.= per jaar op vooruit gaat. De post kleding politie van fl. 295.= wordt verhoogd tot fl. 355.=; dit in verband met een adres van de agenten van politie 1e klasse om een regenjas of mantel te ontvangen.

Voor de Kamer van Koophandel staat een bedrag van fl. 20.= voor een krediet op de begroting voor bureaunkosten.

De Kamer is volgens de heer Van Ugchelen een onnut ding, waar men nooit iets van hoort. Volgens de voorzitter heeft de Kamer zich bij de herziening van de havengelden zeer werkzaam betoond, zodat een woord van dank meer op zijn plaats zou zijn.

Nadat er ook nog een besluit genomen is over een verhoging van de opcenten op de personele belasting, wordt de begroting inclusief alle wijzigingen,

vastgesteld op fl. 100.865,29 en met algemene stemmen aangenomen. Ook Gedeputeerde Staten keurt later de begroting goed, inclusief de wijzigingen van het salaris voor de wethouders en de politiecommissaris.

In januari verlaten de heren K. van Daalen (om gezondheidsredenen) en Putman Cramer (wegens vertrek naar Noord-Brabant) de Raad van Harderwijk. Eerstgenoemde wordt opgevolgd door zijn broer de heer B.G. van Daalen, aan wie als gevolg van zijn benoeming, eervol ontslag wordt verleend als Regent van het kinderkuis. Volgens de krant heeft deze benoeming zonder problemen zijn beslag gekregen: "voor de gemeente: voordelig; voor de kiezers: gemakkelijk; voor de heer Van Daalen: vereerend."

Enige weken later worden de geloofsbrieven van de heer Neeb onderzocht; hij is de opvolger van de heer Putman Cramer. Dan meldt de krant: "voor de tweede keer werd een raadslied gekozen zonder stemming." (Dit betreft waarschijnlijk een verkiezing bij acclamatie. Er wordt n.l. een keer gewaarschuwd dat men beter niet zo kan kiezen, omdat een dergelijke stemming nietig verklaard kan worden).

Aan de gemeentelijke vroedvrouw mej. Pijper wordt op haar verzoek ontslag verleend. De Raad kiest als haar opvolgster stadgenote mej. Pronk.

In de commissie van toezicht op het Lager Onderwijs zijn twee vrouwelijke leden gekozen, de dames Abbink en Dumont. In een brief aan de Raad deelt mej. Abbink mede, dat zij voor deze benoeming bedankt. Mevr. Dumont laat schriftelijk weten, dat zij "alleen dan hare benoeming tot lid van bovengenoemde commissie aanvaardt, wanneer noch een dame daarin zitting heeft". Met 7 stemmen wordt vervolgens mevr. Maas benoemd, terwijl 3 raadsleden blanco stemmen.

Enkele onderwijzeressen bedanken voor de hun toegekende gratificatie en mej. Verschuur is erkentelijk voor een gunstige beslissing in een eerdere vergadering, waardoor ze een pensioen van fl. 200.= per jaar krijgt. De heer Koopsen vraagt aandacht voor de begaanbaarheid van de straten bij gladheid. Hoewel de bewoners dan verplicht zijn de straat voor hun huis begaanbaar te houden, vindt hij dit eerder een taak voor de gemeente. Bezuiniging in deze kan de oorzaak zijn van arm- of beenbreuken. En daar de huidige verlichting te wensen overlaat, zou gasverlichting ook niet overbodig zijn. Naar zijn idee blijft de maan tegenwoordig vaak hele nachten weg. De voorzitter heeft meegemaakt, dat in de zomer om 4 uur de lamp al aan moest, maar toen was er een zonsverduistering. Hij belooft echter aan één en ander te zullen denken.

De wethouder merkt op dat de verlichting per dag wordt bepaald en dat in exceptionele gevallen de heer Makkink het recht heeft de lantaarns te doen ontsteken, waaruit de heer Gangel concludeert "dat het dan de schuld is van dien heer, wanneer het 's avonds donker is."

In de commissie voor het kohier van de hoofdelijke omslag wordt de heer Stute benoemd. Volgens de voorzitter is hij de geschikte persoon omdat hij als Diaken veel kennis van woningen, toestanden, enz. zal hebben.

Op 5 maart worden op de christelijke school 20 nieuwe leerlingen aangenomen.

Diezelfde dag is een nieuwe lichterij militairen naar de verschillende standplaatsen vertrokken en "zoals gewoonlijk waren er ook nu heel wat menschen op de been, die de jongelui tot aan 't station uitgeleide deden."

Station Harderwijk in het "Stoomtijdperk"

De krant doet ook verslag van de begrafenis van Ds. J. van Mantgem. Deze predikant van de Geref. Kerk is op 65-jarige leeftijd overleden; hij wordt begraven met een lijkwagen en zes koetsen.

Op de jaarvergadering van de Gereformeerde Jongelingsvereniging Prediker 12, vers 1a "Gedenk Uw Schepper in de dagen van Uw jongelingschap", worden diverse lezingen gehouden en is een samenspraak te horen getiteld: "Boer en Brit". De netto-opbrengst van een avond, georganiseerd door een kies-vereniging, zal ook aan de Boeren ten goede komen. Tengevolge van de oorlog zijn veel diamantwerkers zonder arbeid en daarom zonder verdienste. "Tonnen gouds zijn ten offer gebracht voor de Boeren. Is het wel goed om goud, zilver en brons naar de vreemde te zenden en de slachtoffers in ons vaderland gebrek te laten lijden" zo vraagt de krant zich in een commentaar af.

En zo zit de behandeling van de begroting er weer op en kan het eerste jaar van de nieuwe eeuw met een goedgekeurde begroting van start gaan.

Wat al mooi is - versus - het zou beter kunnen. (3)

Een rubriek voor de leden van Herderewich.

De historische binnenstad van Harderwijk heeft veel mooie gebouwen en plekjes. Regelmatig zien we dat er gewerkt wordt aan het opknappen of onderhouden daarvan. Toch zijn er hier en daar situaties die wat meer aandacht zouden verdienen. Soms valt dat duidelijk op; soms gaat het om minder opvallende kleinere zaken. In deze rubriek geven we graag de gelegenheid een korte signalering te plaatsen (liefst met foto) van een object dat u als historisch geïnteresseerde lezer opvalt en waarvan het wenselijk zou zijn dat het opgeknapt wordt. Misschien is het de eigenaar van dat pand of situatie zelf nog niet eens opgevallen.

Een rubriek om door positief bedoelde signalering de eigenaar (ongeacht wie dat is), attent te maken op de situatie en te stimuleren er aan mee te werken onze binnenstad fraai te houden of nog mooier te maken. Na verloop van tijd zullen we nagaan welke signalering het snelst tot resultaat heeft geleid.

Daarvoor beraden we ons nog op een blik van waardering vanuit Herderewich. Indien U geen foto bij uw signalering kunt toevoegen, dan zal de redactie dat proberen indien het object daartoe geschikt blijkt en past in deze rubriek.

Graag zien we inzendingen van onze leden voor deze rubriek tegemoet.

Nederzettingsgeschiedenis van de Veluwe

Verslag van de lezing van Prof. drs. J.A.J. Vervloet door Han C. Vrielink

Is Harderwijk als dochter-nederzetting vanuit Hierden gesticht ?

Direct al tijdens de eerste lezing van Herderewich in de 21ste eeuw, op 18 januari 2000, kregen de aanwezigen een lichte schok te verwerken. De spreker, professor J. A. J. Vervloet stelde nl. in zijn bijzonder interessante voordracht over de Nederzettingsgeschiedenis van de Veluwe, dat het niet alleen welhaast zeker is dat Hierden ouder is dan Harderwijk, maar ook dat het heel wel mogelijk is dat Harderwijk als dochternederzetting vanuit Hierden is gesticht.

Professor Vervloet, hoogleraar Historische Geografie aan de Wageningse Universiteit, behandelde in een glasheldere en boeiende lezing allereerst de ontwikkeling van het natuurlandschap van de Veluwe vanaf 2 miljoen jaar geleden. Aan de hand van dia's besprak hij hoe Nederland aan het begin van die periode de bodem was van een Noordzeebaai. Rivieren en de zee vulden die baai gedurende een half miljoen jaar op, waarbij de rivieren uit het oosten meest arm zand afzetten en de rivieren uit het zuiden veel rijker zand. De grens van die twee zandafzettingen liep over de (latere) Veluwe: het noord-oosten kreeg z'n zand uit het oosten, terwijl in het midden en zuiden van de Veluwe de zuidelijke rivieren hun zand afzetten. Heel veel later, in de tijd dat mensen zich metterwoon vestigden op de Veluwe, bleek dit van belang : op de armere gronden van de noord-oost Veluwe vestigden zich zeer weinig mensen; de meeste vestigingen vonden in het midden en zuiden plaats, waar de gronden wat rijker waren.

Gedurende de ijstijden trok de zee zich terug en gigantische gletsjers met een hoogte van wel 200 m ontstonden. In de voorlaatste ijstijd bereikte het gletsjerijs ook ons land. Uitstulpingen ervan bulldozerden het zand op tot de ons zo bekende stuwwallen, de heuvelruggen van de Veluwe. Professor Vervloet besprak aan de hand van dia's hoe de ijslobben grote schollen van zand en klei opdrukten tot stuwwallen en hoe vervolgens het ijs de bovenkant van de wallen "glad schuurde ". Bovenop de stuwwallen kan, op vlak bij elkaar liggende percelen, het grondwaterpeil aanzienlijk verschillen, afhankelijk van de hoogte waartoe het ijs de kleilagen, die zich onder het zand bevinden, opgedrukt heeft. Op plekken waar het waterniveau hoog genoeg was, konden zich later mensen vestigen. Het is voor archeologen en historisch geografen dan ook van belang dat de bodem van deze potentiële bewoningslocaties zeer gedetailleerd gekarteerd worden. Spreker toonde een fraaie opname van het resultaat van zo'n minutieuze bodemkartering bij Drie.

Gedurende de laatste ijstijd bereikte het ijs "ons land " niet meer, maar wel doodde de extreme koude er alle plantengroei en voerde de wind gigantische hoeveelheden zand naar deze streken, waardoor het dekzandlandschap ontstond.

Toen mensen zich vestigden op de Veluwe, deden zij dat voornamelijk op de flanken van de stuwwallen, daar waar het water uit de stuwwal trad, zoals bij sprengen. Ook ontstonden er vrij veel nederzettingen in de dekzandgebieden. Oude plaats- en streeknamen kunnen ons helpen meer over die vestigingen aan de weet te komen. Zo zijn de plaatsnamen met -haar, -hart, -hard(e) of hierde heel oud; het woord "hard" betekent "droge zandrug".

Het was in dit verband dat professor Vervloet zijn voorzichtige hypothese opperde, dat Hierden de oudste nederzetting moet zijn geweest en dat Harderwijk later als "wiek" of "wijk" van Hierden is gesticht , d.w.z. als dochternederzetting. Het oude Harderwijk was dus eigenlijk " Wijk bij 't Harde " of "Hierderwijk ". Vervloet baseert zich daarbij op de naamkunde en beseft natuurlijk terdege dat zijn hypothese vooralsnog niet door archeologisch of historisch onderzoek wordt gesteund. Zij wordt er echter ook niet door weersproken. Op basis van wat we weten van zowel de namen als van de nederzettingsgeschiedenis, zou het zo verlopen kunnen zijn. Vervloet is ervan overtuigd dat een breed onderzoek van de Hierdense enken, volgens de Wagingse interdisciplinaire aanpak, bewijs zou kunnen leveren. "Enken zijn de schatkamers van de archeologie ", aldus Vervloet.

Op basis van naamtype en eerste vermelding van vlekken, gehuchten en dorpen in geschreven bronnen, meent Vervloet te kunnen concluderen, dat er vóór het jaar 1000 vrij veel nederzettingen op de Veluwe waren. We moeten ons deze nederzettingen echter heel klein voorstellen. Een groep van tien boerderijen was al een "groot dorp". Wetende dat de historisch geografen daarbij een bewoningscijfer van rond vijf personen per boerderij hanteren, kunnen we stellen dat de meeste nederzettingen omstreeks 20 tot 50 inwoners hadden. De bevolkingsdichtheid was gemiddeld 2 inwoners per vierkante km .

De landbouwende bevolking van deze vlekken heeft gedurende honderden jaren de natuur veranderd in "landschap". Het woord "land" betekende oorspronkelijk: omheinde ruimte; het woord "schap" komt van: maken, scheppen. Landschap is dus de door de mens omgevormde omgeving. Het landschap op oude schilderijen, dat wij " woest, romantisch oerlandschap " noemen, is in wezen geen oervegetatie, maar landschap uit de tijd tussen 1600 en 1900, landschap waarin de mens al eeuwen "huisgehouden" heeft. Vervloet vertelde in dit verband o.m. dat de "oeroude reuzeneiken" niet in het oeroude milieu voorkwamen, maar dat

individuele eiken pas de kans kregen om heel groot uit te groeien, toen door menselijk ingrijpen, zoals het platbranden van bossen en het weiden van vee, veel andere bomen waren verdwenen.

In de Middeleeuwen struinden varkenshoeders door eikenbossen en sloegen met lange stokken de eikels uit de boomtoppen, zodat de varkens zich daaraan goed konden doen. Die bomen waren zo hoog dus niet.

Aanvankelijk vestigden de mensen zich op kleine open plekken in het bos. Daar legden zij akkertjes aan, een soort tuinen, die zij ook bemestten. Zij teelden daarop zeer diverse produkten, wat noodzakelijk was in een zelf-voorzieningseconomie. Daarnaast legden zij op grotere, platgebrande stukken bos ook akkers aan, de zogenoemde "celtic fields ". Dankzij de as leverden deze akkers meestal een redelijke eerste oogst op. Maar daarna kon men deze percelen niet bemesten anders dan door "dries leggen " van de akker, d.w.z. het geruime tijd, vaak wel dertig jaar, onbebouwd laten liggen.

Later in de Middeleeuwen is men in staat grotere akkercomplexen in te richten, te bemesten en te bebouwen. Die akkercomplexen worden in Oost-Nederland "essen" genoemd, op de Veluwe "enken" of "engen", in Brabant "akkers" en in België "kouters". Essen werden vruchtbaar gehouden met organisch materiaal (vnl. plaggen) en met mest.

De vorming van het essenlandschap is sterk beïnvloed door technische uitvindingen en door het ontstaan van de steden. Met de de "plaggenzicht", kon in kortere tijd meer heide worden afgeplagd.

De nieuwe stedelijke bevolking zorgde voor een sterk groeiende vraag naar graan.

Maar lang nog niet alles is ons geheel duidelijk in dit proces. Vervloet was er echter van overtuigd, dat zowel voor de oplossing van dit probleem als voor het zoeken naar bewijsmateriaal voor zijn "Hierderwijk-hypothese" , de Wageningse benadering essentieel is. Daarbij staat interdisciplinaire samenwerking van archeologen, historici, historisch geografen, bodemkundigen, landbouwkundigen, pollen-analisten, vegetatiedeskundigen en vertegenwoordigers van andere wetenschappelijke disciplines, voorop.

Professor Vervloet is verbonden aan:

Departement Sociale Wetenschappen

Leerstoelgroep Agrarische Geschiedenis, Hollandseweg 1, 6706 KN Wageningen

Voor wie meer wil weten is het volgende misschien een nuttige informatie:

De Vereniging voor Landbouwgeschiedenis - die tot 1967 de naam Studiekring voor de geschiedenis van den landbouw heeft gedragen - is in 1939 door een

aantal landbouwkundigen opgericht als afdeling van het Koninklijk Genootschap voor Landbouwwetenschap, thans Koninklijke Landbouwkundige Vereniging. Doel van de vereniging is: "het bevorderen van de wetenschappelijke beoefening van de geschiedenis van de landbouw in de ruimste zin van het woord".

In de loop der jaren vallen hieronder ook de plattelandsgeschiedenis in bredere zin en het historisch-geografisch en sociaal-economisch bodemkundig onderzoek van de landelijke gebieden.

Op een excursiedag en een studiedag komt de vereniging bij elkaar, eenmaal in het voorjaar en eenmaal in het najaar. De excursies worden voorafgegaan door enkele inleidingen op de thema's en het gebied waarop de excursie zich richt.

De studiedag behandelt een thema met een aantal meer wetenschappelijke lezingen en onderlinge discussie. Voorafgaand aan één van de bijeenkomsten wordt de jaarlijkse ledenvergadering gehouden.

De vereniging heeft een eigen boekenreeks: de Agronomisch-Historische Bijdragen. Thans zijn in die reeks vijftien delen verschenen.

Het boekenfonds van de vereniging bevat - behalve de eigen boeken - ook andere belangrijke werken op landbouwkundig gebied, die de vereniging voor haar leden heeft ingekocht. Leden kunnen - voorzover voorradig - exemplaren met ledenkorting bestellen.

Leden waren aanvankelijk vooral geïnteresseerde landbouwers en landbouwkundigen. Allengs sloten historici en andere belangstellende zich bij de vereniging aan. Er zijn nu ongeveer 350 leden. De contributie bedraagt fl.10.= per jaar. Voor de bijeenkomsten wordt een bijdrage voor lunch, koffie en thee berekend. Het lidmaatschap staat open voor allen die belangstelling hebben voor landbouwgeschiedenis.

BESTUUR Vereniging voor Landbouwgeschiedenis,

Voorzitter : Dr. J.C.G.M. (Hans) Jansen, Prof. em.
Penningmeester : Dr. M.A.W. (Michiel) Gerding
Secretaris : Mw. Drs M.P.M. (Margreet) van der Burg

leden : Dr. G.J.H. (Jan) Bieleman
Mr. drs (Piet) van Crujningen
Dr. S.W.(Wybren) Verstegen
Prof. drs J.A.J. (Jelle) Vervloet

Studiekring van de Koninklijke Landbouwkundige Vereniging

p.a. Agrarische geschiedenis

Hollandseweg 1

6706 KN Wageningen

tel: 0317 482096 fax: 0317 484037

Secretaris: Mw drs M.P.M. van der Burg.

Herderewich-werkgroep Genealogie maakt Harderwijker huwelijksakten 1811 -1930 toegankelijk

Op 18 januari j.l. kon de voorzitter van de Oudheidkundige Vereniging Herderewich, de heer N.C.R. de Jong, het eerste exemplaar van de "klapper" op de huwelijksregisters uitreiken aan de heer J.Duinkerken.

De Jong sprak zijn grote bewondering uit voor de vier leden van de werkgroep Genealogie van de vereniging, de dames Uittien-Jacobs en Verwijs-Ten Hove en de heren Ant. Jansen en G. Renden, die in een jaar tijd een reuzenklus geklaard hebben.

Zij maakten een klapper op de huwelijken die te Harderwijk tussen 1811 en 1930 zijn gesloten, een werk van 330 bladzijden. Daarin vindt de genealogisch geïnteresseerde niet alleen de datum, het aktenummer en de naam van bruid en bruidegom, maar ook de namen van de wederzijdse ouders. Door alleen al in deze klapper terug te zoeken, heeft men vrij snel het raamwerk van een stukje familiestamboom bij elkaar.

De klapper is zeer toegankelijk gemaakt, want ze is zowel chronologisch als op familienaam geïndexeerd. In zijn dankwoord wees de heer Duinkerken op een aantal extra voordelen van deze klapper. De genealogische onderzoeker kan hiermee heel wat voorwerk thuis verrichten, zodat hij/zij in het archief veel gericht kan zoeken. Bovendien spaart zo'n klapper allerlei negentiende-eeuwse registers die vrij kwetsbaar zijn vanwege de gebruikte papersoort.

De inleiding van de klapper bevat een aantal aardige wetenswaardigheden. Zo wordt vermeld dat in de honderdtwintig jaar zo'n 6.000 bruidsparen besloten in de huwelijksboot te stappen. Van de ongeveer 12.000 huwelijkspartners waren er ruim 7.500 geboren in Harderwijk of Hierden. De gemiddelde huwelijksleeftijd bedroeg 28 jaar; de oudste was 71 jaar, de jongste 15 jaar. Van de ruim 24.000 in de klapper genoemde ouders van bruiden en bruidegoms waren er al 8.800 overleden toen hun zoon of dochter in het huwelijk trad, ruim een derde deel dus. In 1811 bedroeg het inwoneraantal circa 3.500, in 1930 pas 8.657.

In 1979 werd de 30.000ste inwoner geregistreerd, nu loopt het inwoneraantal al naar de 40.000.

Han C. Vrielink

**Zolang de (beperkte) voorraad strekt is het naslagwerk is te koop.
Voor niet-leden fl. 49.95, voor leden fl. 47.=**

Te bestellen bij uw penningmeester: 0341-41 44 31

Algemene Ledenvergadering

Notulen van de Algemene ledenvergadering van 24 februari 2000 in de Plantagekerk.

1. Opening.

De voorzitter N.C.R. de Jong heet de ruim honderd aanwezigen van harte welkom en opent de vergadering om 20.00 uur. Hij introduceert de spreker voor deze avond, de heer C. Steijger, die een korte lezing zal houden over de luchtoorlog boven Harderwijk.

2. De Luchtoorlog boven Harderwijk en Omstreken.

De heer C. Steijger hield een boeiende lezing over bovengenoemd onderwerp. Het verslag komt in het volgende Vittepraetje.

Na afloop werd de spreker door de voorzitter bedankt.

3. Pauze.

4. Mededelingen.

Er zijn geen mededelingen.

5. Notulen van de Algemene ledenvergadering van 25 februari 1999.

De notulen worden ongewijzigd met dank aan de secretaris met algemene stemmen aangenomen.

6. Jaarverslag 1999

Voordat de voorzitter het jaarverslag aan de orde brengt, laat hij enige hoogtepunten van 1999 de revue passeren. Zijn rede is in zijn geheel opgenomen.

Dames en heren,

Herderewich heeft de 20e eeuw afgesloten met een jaar vol activiteiten. Naast de gebruikelijke vijf lezingen, die goed bezocht werden, hielden we een extra ledenvergadering om ons standpunt te bepalen ten aanzien van de parkeerkelder onder de Houtwal. Onze kanttekeningen ten opzichte van het plan werden door de politiek later ondersteund.

Vooraf aan deze vergadering werd het eerste exemplaar van het boekwerkje over de Calicotfabriek in Harderwijk, geschreven door de heer Kooiman, aan de gemeente-archivaris aangeboden.

Ook werd, zoals op de vorige jaarvergadering beloofd was, het artikel van de heer Feenstra, over het ontstaan van Harderwijk gepubliceerd.

De publicatie van de heer Van der Spek over het lager onderwijs hopen we voor de zomervakantie van de drukpers te laten rollen. Ook spreekt het bestuur zijn waardering uit voor de redactie van het Vittepraetje, die ons tijdschrift nu met regelmaat laat verschijnen.

In samenwerking met het Veluws Museum werd in het kader van "Het jaar van de Volkscultuur 1999/2000", de tentoonstelling "Boerenland in Beeld" georganiseerd.

De samenwerking met het Stadsmuseum wordt ook dit jaar voortgezet. Wij willen trachten in 2001 weer gezamenlijk een tentoonstelling te organiseren. Het onderwerp zal "Rituelen" zijn. Een werkgroep bestaande uit leden van Herderewich en mensen van het Stadsmuseum moeten hieraan gestalte geven. **Leden die interesse hebben om in de werkgroep zitting te nemen, kunnen zich opgeven bij de secretaris.**

Herderewich heeft ook met het museum overeenstemming bereikt om het stadsmuseum op Open Monumentendag gratis open te stellen. Het thema van Open Monumentendag is dit jaar "Water". Daar valt ook de visserij en nevenbedrijven onder. Het museum levert met zijn visserijexpositie hierdoor een extra dimensie aan de Open Monumentendag.

Aan het eind van 1999 kwam de "Klapper op de huwelijken van 1811 tot en met 1930" gereed. Het eerste exemplaar is aan het begin van dit jaar aan het gemeentearchief aangeboden.

Ook is veel aandacht aan het medium Internet besteed. Door de inzet van onze penningmeester, de heer Uittien, is Herderewich op het internet te zien.

Ondanks al deze activiteiten zijn er ook enkele donkere wolken aan het firmament. Naast de bestaande vacature in het bestuur komen er nog twee bij. Op de vorige bijeenkomst deelde ik al mede dat de secretaris stopt met zijn werk. Een derde vacature is ontstaan doordat het kandidaat-bestuurslid de heer Duinkerken zich heeft teruggetrokken. Hij gaat spoedig Harderwijk verlaten. We hopen voor de zomervakantie twee vacatures te kunnen opvullen. Kandidaten, die zich willen opgeven zijn van harte welkom. U kunt ons ook helpen door leden die u kent eens te polsen of zij zitting willen nemen in het bestuur. Ik wil besluiten om alle leden die het afgelopen jaar zich hebben ingezet voor de vereniging, op welke wijze dan ook, van harte te bedanken. En dat we ook dit jaar weer op uw steun kunnen rekenen.

Het jaarverslag 1999 van de secretaris wordt daarna met algemene stemmen goedgekeurd.

7. Verslag kascommissie

De kascommissie, bestaande uit de heren R. van Broekhoven en P. Lozekoot, doet bij monde van de eerstgenoemde uitgebreid verslag van haar bevindingen en stelt de ledenvergadering voor, de penningmeester decharge te verlenen. De ledenvergadering stemt hier mee in. De financiële stukken (overzicht 1999 en begroting 2000) worden goedgekeurd. De heren Van Broekhoven en Baay nemen zitting in de nieuwe kascommissie.

8. Verkiezing bestuursleden

Dit agendapunt kan geen doorgang vinden wegens het zich terugtrekken van de te benoemen kandidaat.

9. Rondvraag

Op de vraag of het bestuur een adres kan noemen voor het laten inbinden van ons Vittepraetje, kan geen afdoend antwoord gegeven worden. Op de oproep voor een bezorger van het Vittepraetje in de wijk Stadsweiden, meldt zich de heer J.L. de Jong.

10. Sluiting.

Niets meer aan der orde zijnde, sluit de voorzitter omstreeks 22.30 uur de vergadering. Het verslag werd opgemaakt door R. van der Schaaff, die de zieke secretaris verving.

Dringend bestuursleden gevraagd.

Op de bijeenkomst van januari deelde ik reeds mede dat onze secretaris Han Vrieling per 1 april met zijn werk gaat stoppen. Hij gaat historisch onderzoek verrichten in een landelijke werkgroep, die probeert aan te tonen of er verband bestaat tussen de plooierijen en de patriotten. Ik doe daarom een dringend beroep op de leden om zich op te geven voor deze functie. Wil de vereniging goed functioneren dan is een secretaris onontbeerlijk.

Op de jaarvergadering werd bekend dat het kandidaat-bestuurslid de heer Duinkerken zich had teruggetrokken. Hij gaat verhuizen naar elders.

In totaal staan nu drie vacatures open. Worden deze vacatures niet ingevuld dan wordt het voor de vier overgebleven bestuursleden heel erg moeilijk om de vereniging optimaal te laten functioneren. Draal dus niet en geeft u op als bestuurslid. Het is een fijne functie bij een goed lopende vereniging, die plezier en genoegdoening geeft.

Het telefoonnummer voor uw aanmelding is 0341-421342 Niek de Jong, voorzitter.

Samenstelling bestuur en werkgroepen

Bestuur:		postcode	telf.	functie
N.C.R.de Jong	Beethovendreef 13	3845 AR	42 13 42	voorzitter
vacant				secretaris
K.Chr.Uittien	J.P.Heyelaan 58	3842 CL	41 44 31	penningm.
R.van der Schaaff	Ln.der Ver.Naties 9	3844 AD	41 36 13	excursies
J.de Groot	Str. van Sevenhuyzen 4	3841 CZ	42 82 72	excursies
6e lid vacant				
7e lid vacant				

Public Relatons vacant

Redactie:				
R.K.S.Beute	Smeepoortenbrink 17	3841 EZ	41 62 63	hfd.redacteur
Mevr.Verwijs-ten Hove	Friesegracht 13	3841 GM	42 06 93	lid
T.Numan	Dronten			spec.edities
K.Chr.Uittien	J.P.Heyelaan 58	3842 CL	41 44 31	lid

Ledenadministratie				
K.Chr.Uittien	J.P.Heyelaan 58	3842 CL	41 44 31	

Werkgroep archeologie:				
N.C.R.de Jong	Beethovendreef 13	3845 AR	42 13 42	voorzitter
W.D.Grimm	Bunschotermeen 33	3844 HE	41 86 61	lid
namens de Archeologische Werkgroep Nederland:				
H.W.Stuurman	Rietgorsmeen 74	3844 ZV	43 48 78	lid

Werkgroep genealogie:				
Drs.J.Duinkerken	Gr.Poortstraat 33g	3841 AK	42 29 16	adviseur
G.Verwijs-ten Hove	Friesegracht 13	3841 GM	42 06 93	lid
G.Renden	Bachdreef 159	3840 BC	45 18 06	lid
R.van Sonne-Kost	Middenlaan 9	3843 BA	41 59 48	lid
A.Jansen	Nassaulaan 5, Ermelo	3851 XZ	55 16 03	lid
J.J.Pettinga	Emdenmeen 14	3844 EC	41 64 16	lid
Fam. Uittien	J.P.Heyelaan 58	3842 CL	41 44 31	lid

Werkgroep Kroniek van Harderwijk:				
Mevr. A. Kuper	Korhoenlaan 1-17	3847 LL	43 23 42	voorzitter
J.J.H.Koolman	Smeepoortstraat 20	3841 EJ	41 96 38	lid